

УДК 330.341

Лойко Валерія Вікторівна

доктор економічних наук, професор
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Лойко Валерия Викторовна

доктор экономических наук, профессор
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

Loiko Valeriia

Doctor of Economics, professor
Universities "University of Economics and Law "KROK"

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА РИНОК СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И РЫНОК СТАРТАПОВ В УКРАИНЕ

INNOVATIVE ACTIVITIES AND MARKET IN UKRAINE STARTUP

***Анотація:** У статті розглянуто стан та перспективи розвитку інноваційної діяльності та розвиток ринку стартапів в Україні; проведено аналіз місця України у рейтингу Всесвітнього економічного форуму, динаміки кількості поданих заявок та отриманих охоронних документів на винаходи, корисні моделі та промислові зразки в Україні, проаналізовано динаміку кількості інноваційно активних промислових підприємств за 2011-2015 рр. та напрями інноваційних витрат, переваги та недоліки у розвитку ринку стартапів в Україні та визначено подальші перспективи розвитку.*

Ключові слова: Україна, інноваційна діяльність, стан, патенти, об'єкти промислової власності, ринок стартапів, перспективи розвитку.

***Abstract:** The article examines the state and prospects of innovation and development of start-ups in Ukraine; the analysis of Ukraine's place in the World Economic Forum, the speakers and the number of applications received protection for inventions, utility models and industrial designs in Ukraine, analyzes the dynamics of the number of innovative active industrial enterprises in 2011-2015 and areas of innovation costs, advantages and disadvantages in the development of start-ups in Ukraine and identified future prospects.*

Keywords: Ukraine, innovation, state, patents, industrial property market startups prospects.

Актуальність теми. За світовими рейтингами Всесвітнього економічного форуму та Глобального звіту про конкурентоспроможність

українська економіка останніми роками позиціонується на рівні нижче середнього. Наслідки економічної кризи та військові дії на території держави негативно впливають на рівень національної конкурентоспроможності країни. Проте багато експертів вважають, що кризові умови змушують шукати шляхи до більш раціонального інвестування коштів з максимальним рівнем віддачі, розробки та впровадження інновацій і переходу на якісно нові форми господарювання.

Постановка проблеми. Урядом України інноваційну стратегію розвитку економіки країни визначено провідною. Розвиток освіти, науки, промисловості та сфери обслуговування на основі розробки та впровадження інновацій дозволить Україні ввійти у число економічно розвинених країн з високою конкурентоспроможністю. В цьому аспекті особливої актуальності набуває питання дослідження стану інноваційної діяльності в Україні, ринку стартапів та визначення подальших перспектив розвитку.

Результати дослідження. Дослідженням теоретичних та прикладних аспектів інноваційної діяльності займався цілий ряд зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: Гальчинський А.С., Геєць В.М., Грищенко І.М., Денисенко М.П., Кінах А.К., Кондратьєв Н.Д., Семіноженко В.П., Сухоруков А.І., Тарасенко І.О., Твісс Б., Чухрай Н.І., Чумаченко М.Г., Шумпетер Й.А. та інші. У науковій літературі існує велика кількість досліджень теоретичних та прикладних аспектів інноваційної діяльності, проте потребує подальшого дослідження питання особливостей сучасного стану інноваційної діяльності, перспектив її розвитку в Україні та розвитку ринку стартапів.

У рейтингу Всесвітнього економічного форуму в 2015 р. Україна за показником «інновації» займає 54 місце, що є сферою відносної конкурентної переваги [1]. Вагомість показників «наявність наукових та інженерних кадрів» та «можливість для інновацій» виділяються експертами Всесвітнього економічного форуму як переваги української економіки. За показником «наявністю наукових та інженерних кадрів» Україна має рівень 4,4 і випереджає країни СНД (3,9) та країни новачки ЄС (4,3), проте за

показником «можливість для інновацій» у кількісному вимірі Україна значно відстає від середньоєвропейського (32 місце, 3,7 Україна, 4,6 ЄС). За показниками «державні закупівлі високотехнологічної продукції» Україна займає 85 місце, «витрати компаній на наукові та дослідницькі розробки» - 69 місце, «співпраця між університетами та бізнесом у дослідницькій діяльності» - 64 місце, «патенти та винаходи на 1 млн. населення» - 64 місце. Необхідно відмітити, що Україна знаходиться у першій половині списку за фактором «інновації». Експерти Всесвітнього економічного форуму, враховуючи значний інноваційний потенціал України, вважають доцільним прискорити темпи активізації інноваційної діяльності та укріплення позицій держави на ринку високотехнологічної продукції.

Аналіз динаміки надходження заявок та видачі патентів на об'єкти промислової власності (табл. 1) дозволяє зробити наступні висновки.

Таблиця 1

Надходження заявок та видача патентів на об'єкти промислової власності в Україні (складено автором за даними [2])

Об'єкт промислової власності	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення даних 2015 р. від даних 2011р., %
Подано заявок на:						
винаходи	5247	4944	5418	4813	4497	- 14,29
корисні моделі	10437	10229	10175	9384	8616	- 17,45
промислові зразки	1761	1851	3778	2664	2080	18,11
Зареєстровано та отримано охоронних документів на:						
винаходи	4061	3405	3635	3319	3014	- 25,78
корисні моделі	10291	9951	10137	9196	8153	- 20,78
промислові зразки	1337	1541	2010	2464	2521	88,56

За період 2011-2015 рр. кількість поданих заявок зменшилась: на винаходи на 14,29 %, на корисні моделі на 17,45%, а на промислові зразки зросла на 18,11 %. Аналіз ситуації щодо реєстрації та видачі охоронних документів за період 2010-2014 рр. (табл. 1) дозволяє зробити наступні висновки: значно зросла кількість патентів на промислові зразки – на 88,56

%, проте кількість виданих патентів скоротилася: на винаходи на 25,78 %, на корисні моделі – на 20,78 %. Ця ситуація пов'язана із процедурою оформлення заявок (на промислові зразки простіше оформити заявку, ніж на винахід та корисну модель) і терміном отримання підтвердження на право промислової власності (середній термін очікування патенту на винахід до 2 років, на корисну модель – до 6 місяців).

Статистичні дані щодо кількості поданих заявок на винаходи, корисні моделі та промислові зразки і отримані патенти на них вважається основним показником інноваційного потенціалу країни та ключовим показником рівня її технологічного розвитку. Рейтинг країн за кількістю патентів публікується за даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності. За останнім звітом, що було опубліковано у 2015 р. Україна займала 23 місце із 103, що характеризує патентну активність в країні як високу [3]. Проте згідно оцінок міжнародних організацій сучасний стан розвитку України не можна вважати таким, що базується на інноваціях [4]. Для реалізації стратегії інноваційного розвитку Україна має всі необхідні передумови, що визначають її конкурентні переваги, а саме виробничий, кадровий та науково-технічний потенціали.

За статистичними даними 2015 р. Української асоціації венчурного та приватного капіталу в українські компанії інвестовано 132 мільйони доларів венчурного капіталу. У порівнянні з даними 2014 р. зростання обсягів інвестицій склало 237 % [5].

Показником результативності науково-інноваційної діяльності та інноваційності ринку країни є показник, який характеризує частку підприємств, що впроваджують інновації. За даними табл. 2 питома вага підприємств України, що займались інноваціями зросла за період 2011-2015 рр. на 6,79 %. Проте питома вага підприємств що займались інноваціями у загальній кількості підприємств України є низькою і у 2015 р. склала тільки 17,3 %. Аналіз динаміки кількості інноваційно активних промислових підприємств за 2011-2015 рр. (табл. 2) надає можливість зробити висновок,

що інноваційний аспект вітчизняної економіки носить пасивний характер і не забезпечує інтенсивного розвитку промислових підприємств за рахунок інновацій.

Таблиця 2

Динаміка показників інноваційної активності промислових підприємств України за 2011-2015 рр.

(складено автором на основі даних [6])

Назва показника	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення даних 2015р. від даних 2011 р., %
Питома вага підприємств, що займались інноваціями, %	16,2	17,4	16,8	16,1	17,3	6,79
Впроваджено нових технологічних процесів, кількість	2510	2188	1576	1743	1217	-51,51
Впроваджено у виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3238	3403	3138	3661	3136	- 3,15
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4	- 63,17
Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн. грн.	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7	-3,63
У тому числі:						
- внутрішні науково-дослідні роботи, %	5,8	8,4	13,7	15,87	13,28	229,0
- зовнішні науково-дослідні роботи, %	1,7	2,0	3,4	6,93	1,49	-12,36
- придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, %	73,2	70,1	58,0	66,47	80,65	10,18
- придбання інших зовнішніх знань, %	2,3	0,4	0,9	0,6	0,6	- 76,92
- інші, %	17,0	19,1	24,0	10,12	3,97	- 76,64

* дані 2014, 2015 рр. наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

За період 2011-2015 рр. значно знизилось впровадження нових технологічних процесів на 51,51 %, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової зменшилась на 63,17 %. Треба зауважити, що загальний обсяг інноваційних витрат на внутрішні науково-дослідні роботи зріс у 2,29 рази. Більша частка інноваційних витрат вітчизняних підприємств традиційно направляється на придбання машин та програмного забезпечення 80,65 %. Яка за останні 5 років зросла на 10,18 %. Частка інноваційних витрат на придбання інших зовнішніх знань за досліджуваний період зменшилась на 76,92 %.

В Національній доповіді Інституту економіки та прогнозування НАН України «Інноваційна Україна 2020» визначено пріоритети інноваційного розвитку України: розвиток державних наукових та науково-технічних програм, які відповідають напрямам світової науки та повністю фінансуються за кошти державного бюджету; конкурсних інноваційних проектів та програм, які фінансуються на паритетних началах, інноваційних програм, які спрямовані на вирішення екологічних та соціальних проблем [7]. В Доповіді звернено особливу увагу на формування умов для здійснення програм пріоритетного інноваційного розвитку України.

На тлі уповільненого розвитку державних інноваційних програм звертає на себе увагу ринок стартапів, який розвивається в Україні швидкими темпами. Більшість успішних компаній починали свій розвиток із стартапів. Перевагою розвинутих країн є постійна підтримка високотехнологічних компаній на всіх етапах розвитку. Ринок стартапів в Україні в 2013-2014 рр. розвивався уповільнено. У 2015 р. експерти відмітили зростання ринку стартапів на 20-30 %, але на 2016-2017 рр. прогнозують падіння ринку із-за виходу на цей ринок європейських гравців [8]. Статистика реалізації стартапів свідчить, що 9 із 10 українських стартапів реалізуються за кордоном. Це пов'язано з високим платоспроможним попитом на високотехнологічні товари, вагомою підтримкою інноваційних підприємств законодавством інших країн (наприклад, Китаю, Польщі, США), наявністю

розгалуженої інноваційної інфраструктури та законодавством, що сприяє інвестуванню в інноваційні проекти. Реалізація успішних стартапів за межами країни є негативним явищем для української економіки: це не тільки відтік кваліфікованих кадрів з інноваційним мисленням, а й недоотримання у бюджет країни податкових надходжень.

Аналіз ринку стартапів в Україні свідчить, що більшість з них – це стартапи в ІТ-секторі. Розвиток стартапів в ІТ-галузі є перспективним як в середині країни так і в світовому вимірі. За даними Світового банку, середньорічні темпи зростання стартапів в ІТ-галузі за останні десять років становлять 25%. Недоліками для стабільного розвитку українського ринку стартапів є наступні: відсутність в Україні національної інноваційної системи та Програми державної підтримки стартапів, відсутність належної інфраструктури, яка б поєднувала стартапи з потенційними інвесторами, відсутність достатньо кваліфікованих кадрів у існуючих бізнес-інкубаторах та венчурних фірмах, щоб оцінити перспективність проектів, ризики та доцільність вкладання коштів, відсутність належного інформаційного забезпечення стартапів в Україні.

Висновки. За даними рейтингу Всесвітнього економічного форуму в 2015 р. Україна знаходиться у першій половині списку за фактором «інновації», зайнявши 54 місце у світі. Проте згідно оцінок міжнародних організацій сучасний стан розвитку України не можна вважати таким, що базується на інноваціях.

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності Україна у 2015 р. займала 23 місце із 103, що характеризує патентну активність в країні як високу. Проте аналіз динаміки надходження заявок та видача патентів на об'єкти промислової власності в Україні за 2011-2015 рр. свідчить про уповільнення темпів та зниження кількості поданих заявок і отриманих охоронних документів на винаходи і на корисні моделі майже на чверть та збільшення заявок та виданих охоронних документів на промислові зразки.

Аналіз динаміки показників інноваційної активності промислових підприємств України за 2011-2015 рр. дозволив зробити висновок про зростання частки підприємств, що впроваджували інновації на 6,79%, проте частка інноваційно активних підприємств в Україні залишається стабільно невисокою, за даними 2015 р. – 17,2 %.

За проведеним аналізом темпів розвитку ринку стартапів в Україні можна зробити висновок, що ринок стартапів розвивається більш швидкими темпами починаючи з 2015 р. Основними недоліками для розвитку ринку стартапів в Україні є наступні: відсутність сприятливого інвестиційного клімату всередині країні, що є причиною відтоку нового бізнесу за межі держави, нерозвинута інфраструктура між стартапами та інвесторами, недостатній рівень підтримки держави. Необхідно зауважити, що кількість стартапів в Україні з кожним роком зростає, тому можна вважати ринок стартапів перспективним шляхом розвитку інноваційної діяльності.

Література:

1. Agency of European Innovations [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://aei.org.ua/>
2. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут промислової власності» за 2015 рік. - К., 2016 – 47 с.
3. The World Intellectual Property Organization (WIPO) is the global forum for intellectual property services, policy, information and cooperation - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.wipo.int/>
4. World Development Report 2015: Mind, Society, and Behavior / World Bank. – Washington, DC and New York -[Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/>
5. Українська асоціація венчурного та приватного капіталу. Офіційний сайт. -[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uvca.eu/ua/>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Основні показники соціально-економічного розвитку України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
7. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред.В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
8. Украинский рынок стартапов вырос за прошлый год вырос на 20-30%. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://delo.ua/tech/ukrainskij-rynok-startapov-za-proshlyj-god-vyros-na-20-30-316167/>